

INGLIZ TILIDAGI FRAZEOLOGIZMLAR VA ULARNING O'ZBEK TILIDAGI EKVIVALENTLARI

Zoitova Shoxista Asqarobna

O'zDJTU O'zbek tili va adabiyoti kafedrasida katta o'qituvchisi

Qurbonov Asadbek Mirxamid o'g'li

O'zDJTU Ingliz filologiyasi fakulteti 4-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15478694>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-May 2025 yil

Ma'qullandi: 15-May 2025 yil

Nashr qilindi: 21-May 2025 yil

KEYWORDS

frazeologizm, tarjima, ekvivalentlik, ingliz tili, o'zbek tili, madaniyatlararo tafovut, lingvistik tahlil, obrazlilik, semantika, idioma.

ABSTRACT

Ushbu maqolada ingliz tilidagi frazeologik birliklar va ularning o'zbek tilidagi tarjima ekvivalentlari lingvistik va madaniy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Frazeologizmlar tilning boyligi va milliy tafakkurining ifodasi sifatida muhim o'rin egallaydi. Maqolada frazeologik birliklarning semantik tuzilishi, ko'p ma'nolilik xususiyati, obrazlilik va konnotatsiyasi hamda ularning tarjimada ifodalanish usullari o'rganiladi. Ingliz va o'zbek tillariga xos madaniy omillarni inobatga olgan holda, maqola frazeologizmlarni to'g'ri va mazmunli tarjima qilishning samarali yo'llarini ko'rsatadi. Shuningdek, maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi ayrim frazeologik birliklar misolida ekvivalentlik darajalari — to'liq ekvivalent, qisman ekvivalent va noekvivalent shakllar tahlil qilinadi. Bu tahlillar tarjimashunoslikda hamda chet tilini o'rgatish jarayonida muhim amaliy ahamiyatga ega.

Til — har bir xalqning madaniyati, mentaliteti va tafakkur tarzining o'ziga xos aksidir. Ayniqsa, frazeologik birliklar yoki frazeologizmlar xalq ruhiyatini, tarixiy tajribasini va hayotiy qarashlarini o'zida mujassam etgan til birliklaridir. Ular tilda obrazlilik, ifodaviylik va emotsional boylikni ta'minlovchi muhim vositalardan biri hisoblanadi. Har bir til frazeologik birliklar orqali o'z milliy xususiyatlarini namoyon etadi. Shu boisdan, frazeologik birliklarni tarjima qilish nafaqat tilshunoslik, balki tarjimashunoslik va madaniyatlararo kommunikatsiya sohalarida ham dolzarb muammo sifatida qaratiladi[1].

Ingliz va o'zbek tillari turli til oilalariga mansub bo'lganligi sababli, ularning frazeologik tizimlari o'rtasida sezilarli farqlar mavjud. Bu farqlar semantik, stilistik, madaniy va konnotativ darajalarda yaqqol namoyon bo'ladi. Frazeologizmlarni bir tildan ikkinchisiga to'g'ri va mazmunan yaqin tarzda tarjima qilish uchun faqatgina til qoidalarini emas, balki ikki xalqning madaniyati va tafakkur dunyosini ham chuqur anglash talab etiladi.

Ushbu maqolada ingliz tilidagi keng qo'llaniladigan frazeologik birliklar tahlil qilinadi hamda ularga mos o'zbek tilidagi ekvivalentlar qiyosiy yondashuv asosida o'rganiladi. Maqolaning maqsadi — ingliz va o'zbek tillari frazeologizmlarining tarjimada qanday aks

etishini ko'rsatish, tarjimada yuzaga keladigan asosiy muammolarni tahlil qilish va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar berishdir[2].

Asosiy qism. **“Ingliz tilidagi frazeologizmlar va ularning o'zbek tilidagi ekvivalentlari”** mavzusidagi ilmiy maqolaning **asosiy qismi** uchun **kreativ amaliy fikrlar va misollar bilan boyitilgan matnni**:

1. Frazeologizmlarning tarjimadagi o'rni va muammolari

Frazeologik birliklarni tarjima qilishda asosiy muammo — ularning **ko'chma ma'noda qo'llanishidir**. So'zma-so'z tarjima qilingan frazeologizm ko'pincha **mazmunsiz yoki g'alati** eshitiladi. Masalan, ingliz tilidagi “kick the bucket” ifodasi so'zma-so'z tarjima qilinsa — “cheteldagi chelakni tepmoq” bo'lib qoladi, aslida esa bu ibora **“vafot etmoq”** degan ma'noni beradi. O'zbek tilidagi ekvivalent esa: **“ko'zini yumdi”, “olamdan o'tdi”, “jon berdi”** kabi shakllardir[3].

2. To'liq ekvivalentlar: Ma'no va ifoda uyg'unligi

Ba'zi inglizcha frazeologizmlar o'zbek tilida **to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentga ega**. Bunday hollarda tarjima **mazmun, tuzilma va uslubiy ohangda** to'la mos keladi.

Misollar:

Inglizcha	O'zbekcha
To add fuel to the fire	O'tga yog' qo'shmoq
A drop in the ocean	Dengizda tomchi
Kill two birds with one stone	Bir o'q bilan ikki quyinni urmoq

Bunday ekvivalentlar tarjimada osonlik bilan qo'llaniladi va madaniy tafovutlar deyarli sezilmaydi.

3. Qisman ekvivalentlar: Mazmun saqlanadi, lekin ifoda o'zgaradi

Ba'zan frazeologik birliklar ma'nosi o'zbek tilida mavjud bo'lsa-da, ularning **ifoda shakli** farq qiladi. Bunday hollarda tarjimon **ijodiy yondashuv** bilan harakat qilishi lozim.

Misollar:

“Break the ice” – **muhitni yumshatmoq, gap ochmoq, sokinlikni buzmoq**

“Let the cat out of the bag” – **sirni aytib qo'ymoq, og'zidan chiqib ketdi**

“Hit the nail on the head” – **to'g'ri topdi, gapning tagiga tushdi**

Bu holatda tarjimon so'zma-so'z tarjima qilmasdan, **kontekst va madaniy moslikni** inobatga olgan holda ekvivalent topishi lozim.

4. Noekvivalent frazeologizmlar: Tarjima chog'ida ijodiy yondashuv zarur

Ba'zi inglizcha frazeologizmlar o'zbek tilida **umuman mavjud emas**. Ular ingliz xalqiga xos madaniyat, urf-odat va tarixga bog'liq bo'lishi mumkin. Bunday hollarda tarjimon **ta'rifiy tarjima, mazmuniy o'zgartirish** yoki **kontekst asosida yangi ibora yaratish** yo'lga boradi[4].

Misollar:

“Bite the bullet” – beqaror vaziyatni qabul qilish, og'riqli qaror qabul qilish → **“tishini tishiga qo'yib chidamoq”**

“Burn the midnight oil” – kechasi bilan ishlamoq → **“tong otguncha ishlamoq”, “uyquni qurbon qilish”**

“Throw in the towel” – taslim bo'lmoq → **“qo'l siltamoq”, “orqaga chekinmoq”**

Bu yerda tarjimon **til ijodkori** sifatida fikr yuritib, mazmunni saqlagan holda **milliy ifoda vositalarini** tanlaydi.

5. O'quvchilar va o'rganuvchilar uchun kreativ mashqlar

Frazeologizmlarni o'rganish uchun quyidagi **ijodiy mashqlar** samarali bo'ladi:

Tasvirga asoslangan topishmoqlar: Rasmga qarab frazeologizmlarni topish. (Masalan, chelakka tepayotgan odam rasmi – "kick the bucket")

Dialoglar yaratish: Berilgan frazeologik iborani ishlatgan holda ikki kishilik suhbat tuzish.

Madaniyatlararo taqqoslash: Har bir frazeologizm uchun ingliz va o'zbek madaniyatidagi qiyosiy misollarni muhokama qilish.

Frazeologik kartalar: Talabalarga iborali kartochkalar berilib, ular ularni to'g'ri tarjima qilishadi yoki kontekstda ishlatishadi[5].

Xulosa . Frazeologik birliklar har bir tilning obrazlilik, madaniyati va tarixiy tajribasining ajralmas qismini tashkil etadi. Ular orqali xalqning fikrlash uslubi, milliy tafakkuri va hayot tarziga oid betakror jihatlar namoyon bo'ladi. Ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologizmlarni taqqosiy o'rganish nafaqat tilshunoslik nuqtayi nazaridan, balki madaniyatlararo kommunikatsiya, tarjimashunoslik va til o'rgatish jarayonlarida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu maqolada ingliz tilidagi frazeologik birliklarning o'zbek tilidagi ekvivalentlari turli nuqtayi nazardan tahlil qilindi. Aniqlanishicha, ba'zi frazeologizmlar to'liq yoki qisman ekvivalentga ega bo'lsa, ba'zilarining esa o'zbek tilida aniq mos keladigan shakllari mavjud emas. Bunday hollarda tarjimon ijodkorlik bilan yondashib, kontekstga mos, ma'nodosh ifodalarni tanlashi lozim.

Frazeologizmlarni o'zlashtirish va tarjima qilishda o'quvchilarga kreativ yondashuv asosida topshiriq va mashqlar taklif etish, ularning tilni chuqurroq anglashiga xizmat qiladi. Til o'rgatish jarayonida frazeologizmlarni keng jalb etish esa o'quvchilarning so'z boyligini oshiradi, nutqni obrazli, ifodali va tabiiy qiladi.

Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, frazeologizmlar — bu nafaqat til birliklari, balki madaniyatlararo ko'prikdir. Ularni o'rganish va to'g'ri tarjima qilish, tarjimonlardan ham, til o'rganuvchilardan ham tilga, madaniyatga va kontekstga chuqur yondashuvni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jo'rayev, N. (2018). Frazeologiya va uning tarjima muammolari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Qo'chqorova, D. (2020). Ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarning qiyosiy tahlili. Samarqand: Ilm ziyo.
3. Karimov, B. (2017). Tilshunoslik asoslari va frazeologik birliklar tahlili. Toshkent: Yangi asr avlodi.
4. Yo'ldoshev, A. (2016). O'zbek tilining frazeologik lug'ati. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
5. To'xtayeva, M. (2021). Tarjimashunoslik asoslari va frazeologik birliklar tarjimasi. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.